

JACOB CATSLAAN 7

BOUWHISTORISCHE ONTWIKKELING

Het gebouw bevindt zich op het terrein van de voormalige buitenplaats Bosch en Hove. Deze buitenplaats dateerde waarschijnlijk uit het eerste kwart van de 18de eeuw.¹ In 1765 is een kaart gemaakt van het terrein met daarop de aanwezige bebouwing en landschappelijke elementen. Aan de oostzijde bevindt zich als onderdeel van de moestuin een aantal kassen en kweekbakken en een fruitmuur. Deze vormden een vast onderdeel van de inrichting van buitenplaatsen, zowel als bron van voedsel als voor hobby.²

Op de kaart uit 1865 is het huidige pand Jacob Catslaan 7 nog niet te zien. Wel blijkt uit een projectie van kadastrale kaarten uit de jaren 1920 op deze kaart dat de zuidgevel van het gebouw nagenoeg gelijk staat met de noordmuur langs de moestuin. Dat deze muur een voormalige tuinmuur betreft kan ook worden opgemaakt uit de uitgemetselde steunberen tegen de noordzijde. Deze zijn op de bouwtekening van 1922 en 1976 op regelmatige afstand zijn aangegeven. Afbeelding 14 in de Memo van Hylkema Erfgoed toont één van de steunberen, waarvan de bovenzijde met een blok hardsteen lijkt te zijn afgedekt.³

Kaart van het terrein van de buitenplaats Bosch en Hove uit 1765; noord is links. Groen is de moestuin gemarkeerd, rood de plaats van het nog aanwezige deel van de muur in Jacob Catslaan 7. (Herkomst: beeldbank NHA)

¹ Frans Harm, het terrein van Landgoed Bosch en Hove na 1921, in: Heerlijkheden 2011-4, blz. 66.

² Ben Kooij, Kassen bij Kastelen en buitenplaatsen, in: Ben Kooij (red) Kassen in Nederland 1650-1950, Amersfoort 2019.

³ R. Pince van der Aa, bouwhistorische bevindingen Jacob Catslaan 7, versie 26-01-2020, blz. 12.

De moestuin met kweekbakken en kassen is op een kaart van het landgoed uit 1726-1730 nog niet getekend. Hieruit volgt dat de zuidgevel van het pand het oudste deel van het gebouw betreft en waarschijnlijk gebouwd is tussen 1730 en 1765. De gevel maakte toen deel uit van de ommuring van de moestuin en werd aan de zuidzijde gebruikt voor het kweken van fruit.

Detail van een tussen 1726 en 1730 gemaakte kaart van de buitenplaats, waarop de moestuin nog niet als zodanig is aangegeven; noord is boven. (Herkomst: beeldbank NHA)

Dat er op het kadastraal minuutplan uit 1823, sectie A, blad 1 geen bebouwing op perceel 139 wordt aangegeven, is geen reden om aan te nemen dat die er niet was. Voor het kadaster is de aanduiding 'Boomgaard' voldoende, waarschijnlijk omdat het grootste deel van het grondgebruik er waarschijnlijk uit bestond. Over kassen en kweekbakken werd niet meer of minder belasting betaald.

Het aanbouwen van een koestal in de 19de eeuw kan gezien worden als onderdeel van de historische ontwikkeling van de buitenplaatsen. In deze periode worden landhuizen niet alleen meer zomers, maar het hele jaar door bewoond. Net als groenten en fruit zijn zuivel en vlees onderdeel van de eigen voorzieningen. Daarnaast levert het ook extra inkomsten.

In hoeverre van de stal nog enige bouws substantie aanwezig is, kan niet met zekerheid worden gezegd. Het afsmeren van de buitengevels met cement zou een aanwijzing kunnen zijn dat er, behalve de zuidgevel, nog muurwerk van voor 1922 aanwezig is. Ook de bouw van de tuinmanswoning met bollenschuur op dezelfde plattegrond als van de stal kan hiervoor een aanwijzing zijn. Anderzijds is het goed mogelijk dat voor het dragen van de zolderbalklaag in 1922 gekozen is voor het nieuw optrekken van de noordgevel. Dit vraagt nader onderzoek.

De aanleg van een villawijk op het gebied van de buitenplaats is een rond Haarlem meer voorkomende ontwikkeling. Als gevolg van de oplopende kosten, besloten vanaf de late 19de eeuw eigenaren de grond te verkopen. Ook bollenboeren, welke bedrijfstak in Heemstede een grote rol

speelde, zagen hier mogelijkheden. In 1913 had de gemeente om die reden landgoed Groenendaal gekocht, om te voorkomen dat het omgevormd zou worden tot bollenvelden.

Bosch en Hoven was in 1919 eigendom geworden van de gemeente Heemstede. Het terrein werd verkaveld om vervolgens in 1921 per perceel te worden geveild. Ter plaatse van de huidige Jacob Catslaan 7 werden drie percelen aan de heer Prins verkocht.⁴ In 1922 dient hij een plan in voor de verbouw van de stal tot een tuinmanswoning met bollenschuur en garage. Deze ontwikkeling is opmerkelijk. Enerzijds werd het streven van de gemeente naar een nieuwe villawijk hiermee doorkruist, anderzijds werden hierdoor de tuinbouw gerelateerde werkzaamheden gecontinueerd.

Tussen 1922 en 1976 zijn de kassen tegen de zuidzijde van de woning verdwenen. In het laatste jaar is de woning verbouwd. Uit de tekening kan worden opgemaakt dat de indeling op de begane grond is gewijzigd, waarbij verschillende ruimten zijn samengevoegd. Het onderscheid tussen woning en bedrijf bleef gehandhaafd. Ook het exterieur werd grotendeels ongemoeid gelaten.

WAARDERING

1) Historische waarden

Anders dan in de Memo van Hylkema wordt gesteld, gaat de geschiedenis van het pand terug tot de 18de eeuw. Uit die tijd dateert de zuidgevel, die deel uitmaakte van de begrenzing van de moestuin en waartegen broeibakken en kassen stonden. Aan de andere zijde van de muur is vervolgens in de 19de eeuw een koestal gebouwd. In 1922 is die geheel of gedeeltelijk vervangen door een tuinmanswoning met bollenschuur. Het gebouw herbergt daarmee een verwijzing naar de grotendeels verdwenen buitenplaats, maar ook naar de daarbij behorende moestuin en de daaruit voortkomende agrarische activiteiten op het landgoed. Het vertegenwoordigt als tuinmanswoning met bollenschuur een voorbeeld van een voor de toenmalige gemeente Heemstede belangrijke bedrijfstak. Het aantal bollenschuren dat nog in Heemstede bestaat is gering, zeker in verhouding tot de historische betekenis van deze sector.

2) Ensemble en stedenbouwkundige waarden

Het gebouw maakt door zijn oriëntatie duidelijk dat het geen onderdeel uitmaakt van de villawijk. Het benadrukt met zijn volume dat het niet om een reguliere woning gaat. Beide aspecten verwijzen naar de historische ontwikkeling die hier heeft plaats gevonden in de afgelopen eeuwen, zowel naar de buitenplaats, de ontwikkeling van de villawijk en de bollencultuur.

3) Architectuurhistorische waarden

De nog vrijwel gave architectuur van de in 1922 gebouwde woning met bollenschuur is sober en oogt door het gebruik van hout enigszins landelijk, vooral in combinatie met het staand beschot in de topgevels. Details zoals de overstekende daken onderscheiden het woonhuis van de schuur met garage. De naar verhouding grote vensters in de noordgevel het bedrijfsgedeelte zijn kenmerkend voor bollenschuren en het nog niet mechanisch drogen van de bollen.

4) Bouwhistorische waarden

---

⁴ De aankoop door Prins is verondersteld op grond van de bouwaanvraag een jaar later.

Het gebouw herbergt verschillende fasen muurwerk. Met name de 18de-eeuwse zuidgevel is vanwege de ouderdom en bouwsporen uit verschillende perioden waardevol en kan zowel inzicht geven in het gebruik voor het kweken van fruit als over de inrichting van de stal. Van de 19de-eeuwse veestal zal in de noordgevel van de schuur waarschijnlijk weinig zijn terug te vinden. De balklaag in dit deel van het gebouw biedt mogelijk nog inzicht in de wijze waarop de bollen lagen opgeslagen. Ook de woning

5) Gebruikshistorische waarden

De gebruiksgeschiedenis laat zich wat betreft de als zuidgevel gebruikte voormalige tuinmuur en de in 1922 gebouwde woning met bollenschuur goed aflezen. De fase van de stal is enkel herkenbaar aan de plattegrond van de woning met bollenschuur.

Met het nog resterende koetshuis vormt de als zuidgevel van het pand gebruikte tuinmuur het laatste wat aan bouwsubstantie nog over is van de voormalige buitenplaats Bosch en Hove. De muur is als zodanig door zijn uitgemetselde steunberen goed herkenbaar en bepalend geweest voor de oriëntatie van de latere bebouwing. Die bebouwing vormt een duidelijk tegenhanger van de op het terrein van de buitenplaats ontwikkelde villawijk. Het vormt een herkenbaar element van de voor Heemstede belangrijke bollenteelt in de 19de en eerste helft 20ste eeuw.

CONCLUSIE

Hoewel in eerste instantie door de gemeente het vermoeden werd uitgesproken dat het pand Jacob Catslaan 7 een koetshuis betrof, kan aan de hand van de door Hylkema Erfgoed opgestelde Memo en de bovenstaande beschreven bouwgeschiedenis met redelijke zekerheid worden aangenomen dat het pand een tuinmanswoning met bollenschuur en garage betreft, die in 1922 gebouwd is met gebruikmaking van een uit het midden van de 18de eeuw daterende tuinmuur van en een later daar tegen gebouwde veestal.

In de waardering van Hylkema Erfgoed is de nadruk sterk bepaald door de fase dat het gebouw als stal diende. Daarbij is de aanwezige tuinmuur niet geconstateerd en de waarde van de tuinmanswoning met bollenschuur onderbelicht gebleven.

De tuinmuur maakte deel uit van de verdwenen buitenplaats Bosch en Hove en is één van de weinige concrete verwijzingen daarnaar. Ook de situering van het gebouw geeft aan dat de oorsprong niet ligt in de kort na 1921 ontstane villawijk. De in 1922 verbouwde stal tot tuinmanswoning met bollenschuur vormt een zeldzaam en architectonisch nog vrijwel gaaf overblijfsel van de voor Heemstede belangrijke bollenteelt.

Maarten Enderman

Bouwhistoricus gemeente Haarlem

26 mei 2020

